Εκλογές, εξορύξεις και παραδοξότητες

Παρότι δεν είθισται στη χώρα μας, αυτή τη φορά τα ζητήματα της κλιματικής κρίσης και της ενεργειακής μετάβασης περιλήφθηκαν κάπως στον –ας πούμε– προεκλογικό διάλογο. Όσα ειπώθηκαν, ακόμα κι αν δεν οδήγησαν κάποιον στο να ψηφίσει ένα κόμμα που δεν είχε ήδη επιλέξει, τουλάχιστον μας δίνουν μια ευκαιρία να αναστοχαστούμε πάνω στις αντιφάσεις της κυρίαρχης οικολογικής σκέψης.

Το πιο χαρακτηριστικό επεισόδιο ήταν οι παλινωδίες του ΣΥΡΙΖΑ γύρω από τις εξορύξεις. Πρώτα, στο προεκλογικό πρόγραμμα διαβάσαμε την εξής ριζοσπαστική θέση: «Απομπλεκόμαστε από την πολιτική εξόρυξης υδρογονανθράκων, με μη ανανέωση αδειών έρευνας και εκμετάλλευσης και μη παραχώρηση νέων περιοχών». Ένας λογικός άνθρωπος που διαβάζει αυτή τη διατύπωση καταλαβαίνει το προφανές: στοπ στις εξορύξεις. Το ίδιο άλλωστε έλεγαν και οι τοπικοί υποψήφιοι του ΣΥΡΙΖΑ στις περιοχές των ερευνών. Η θέση αυτή προκάλεσε συντονισμένες επιθέσεις από τα δεξιά ΜΜΕ, τα οποία θεώρησαν ότι έβγαλαν λαβράκι.

Λίγο αργότερα ωστόσο, ο πρόεδρος του κόμματος διευκρινίζει: σε «ό,τι οτιδήποτε έχει υπογραφεί, θα πρέπει να προχωρήσουν οι έρευνες και αν υπάρχει να αξιοποιηθεί». Τυπικά, δεν υπάρχει αντίφαση. Ουσιαστικά όμως, είναι διαμετρικά αντίθετες θέσεις. Σύμφωνα με το Υπουργείο Περιβάλλοντος, έχουν ήδη παραχωρηθεί άδειες για όλο τον χερσαίο κορμό της Δυτικής Ελλάδας και το μεγαλύτερο μέρος των θαλάσσιων περιοχών στο Ιόνιο και νοτιοδυτικά της Κρήτης. Που σημαίνει ότι αν «ό,τι δόθηκε θα ερευνηθεί κι ό,τι βρεθεί θα αξιοποιηθεί», δεν «απομπλεκόμαστε από την πολιτική εξόρυξης» αλλά κάνουμε ακριβώς το αντίθετο.

Δεν γνωρίζω αν αυτή η λεκτική διαφοροποίηση που επιχειρεί ο ΣΥΡΙΖΑ θα του φέρει κάποιο εκλογικό κέρδος. Υποψιάζομαι το αντίθετο, αλλά δεν είναι δική μου δουλειά να κρίνω. Αυτό που αποδεικνύεται ωστόσο ξανά είναι το πόσο δύσκολα ξεφεύγει κανείς από το κυρίαρχο αφήγημα όσο αφορά (και) τις εξορύξεις, ακόμα κι αν υποθέσουμε ότι το θέλει. Γιατί το αφήγημα ότι «κοιμόμαστε πάνω σε ένα στρώμα δισεκατομμυρίων», αποτελεί εδώ και χρόνια συγκροτητικό στοιχείο της εθνικής μας μυθολογίας. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι το κόμμα που πλειοδοτεί σχετικά στο πρόγραμμά του, είναι η ακροδεξιά του Πλεύρη. Καταγγέλλει τα συμφέροντα, τους Τούρκους ή τους μειοδότες που δεν μας αφήνουν να το εκμεταλλευτούμε, σπεκουλάροντας έτσι πάνω σε κάτι που όλοι συμφωνούν.

Η Νέα Δημοκρατία με τη σειρά της, στηρίζει επίσης χωρίς μισόλογα τις έρευνες και τις εξορύξεις αερίου. Την ίδια στιγμή βέβαια, ξεδιπλώνει μια στρατηγική βίαιης απολιγνιτοποίησης και γοργής

ανάπτυξης ιδιωτικών ΑΠΕ, την οποία έχει συνδέσει οργανικά με την ιδιωτικοποίηση της αγοράς ενέργειας. Παρόμοια στρατηγική υιοθετεί και το ΠΑΣΟΚ, προσθέτοντας ωστόσο έναν θεωρητικό, μελλοντικό ορίζοντα περιορισμού των ορυκτών καυσίμων.

Στα αριστερά, συναντάμε –ευτυχώς– μια κοινή αρνητική θέση για τις εξορύξεις, όχι όμως χωρίς αντιφάσεις. Το ΚΚΕ επικρίνει την παραχώρηση αδειών όπως έγινε αλλά με μόνο κριτήριο την ιδιοκτησία των πηγών ενέργειας: αν αυτές τεθούν στην εξυπηρέτηση των λαϊκών αναγκών, τότε δεν μπαίνει θέμα περιορισμού των εξορύξεων. Το Κόμμα καταδικάζει εξάλλου με την ίδια σφοδρότητα την ανάπτυξη των ΑΠΕ, θεωρώντας την ενεργειακή μετάβαση ως ενδοκαπιταλιστικό ανταγωνισμό, κάτι που φυσικά ισχύει. Στο πλαίσιο της στρατηγικής του να μην διατυπώνει μεταβατικά αιτήματα, δεν μπαίνει καν στη συζήτηση για το ενεργειακό μίγμα, τον τρόπο μετάβασης, γενικά για το τί πρέπει να γίνει, έστω και «μετά».

Το ΜΕΡΑ25 από την άλλη τοποθετείται με ρητό τρόπο ενάντια στις εξορύξεις εν γένει αλλά και ενάντια στις χερσαίες ανεμογεννήτριες. Για να ισορροπήσει αυτή την διπλή άρνηση, προτείνει στη θέση τους την ανάπτυξη θαλάσσιων αιολικών πάρκων. Είναι συνηθισμένη πρακτική του κόμματος να θεωρεί ότι υπάρχει μια λογική, προφανής λύση που διαφεύγει από όλους και η οποία εξασφαλίζει το κοινό καλό. Ωστόσο, στο ενεργειακό, τουλάχιστον, φοβάμαι ότι δεν είναι τόσο απλά τα πράγματα: τα θαλάσσια αιολικά έχουν αντίστοιχες επιπτώσεις και αντίστοιχους λόγους να προκαλέσουν αντιπαραθέσεις. Η ΑΝΤΑΡΣΥΑ τέλος, στέκεται επίσης ενάντια στις εξορύξεις, δίνοντας έμφαση στους εθνικούς ανταγωνισμούς που αυτές θα φέρουν αλλά και στην ανάπτυξη των ΑΠΕ όπως γίνεται, προτείνοντας ένα πιο ισορροπημένο πρότυπο μετάβασης, χωρίς ωστόσο να το εξειδικεύει.

«Να ακούσουμε τους επιστήμονες»

Ας μείνουμε όμως στα κυβερνητικά κόμματα. Το παράδοξο είναι ότι την ίδια στιγμή που όλα τους στηρίζουν τις νέες εξορύξεις, την ίδια στιγμή αποδέχονται την κλιματική κρίση, πόσο επείγουσα είναι, τους στόχους των Διασκέψεων κοκ. Απλά, θεωρούν ότι αυτή είναι μια άλλη συζήτηση.

Να θυμίσουμε εδώ δύο-τρία βασικά δεδομένα. Πρώτο, η κλιματική αλλαγή δεν είναι μια απειλή για το μέλλον αλλά μια πραγματικότητα που ήδη βιώνει ο πλανήτης: η θερμοκρασία έχει ήδη ανέβει κατά τουλάχιστον 1,1ο C και συνεχίζει να ανεβαίνει. Δεύτερο, οι εκπομπές ρύπων, παρά κάποιες συγκυριακές κάμψεις λόγω κρίσης ή πανδημίας, όχι μόνο δεν μειώνονται αλλά συνεχίζουν να αυξάνονται. Τρίτο, η υπερθέρμανση δεν οφείλεται στις σημερινές εκπομπές αλλά στις εκπομπές που έγιναν στο παρελθόν και στα αέρια που ήδη έχουν συσσωρευτεί στην ατμόσφαιρα. Δηλαδή, ακόμα και αύριο να σταματούσαν οι εκπομπές, η κλιματική αλλαγή θα συνεχιζόταν.

Όλα αυτά σημαίνουν ότι αν θέλουμε κάποια στιγμή στο ορατό μέλλον όχι να σταματήσει αλλά έστω να μειωθεί ο ρυθμός αύξησης της θερμοκρασίας, θα πρέπει να μην καούν καύσιμα που ήδη εξορύσσονται, να καταστραφούν δηλαδή επενδύσεις που ήδη έγιναν (όσο απίθανο κι αν ακούγεται αυτό). Το να συζητάμε για νέες έρευνες και νέες επενδύσεις που θα ξεκινήσουν να αποδίδουν μετά από 10 ή 20 χρόνια, είναι απολύτως ασύμβατο με οποιαδήποτε άμβλυνση της κλιματικής αλλαγής.

Παρόλα αυτά, αυτός ο προφανής παραλογισμός αποτελεί κοινό πρόγραμμα για όλα τα κυβερνητικά κόμματα της χώρας μας, όπως και πολλών άλλων. Και μάλιστα, για να είμαστε ειλικρινείς, είναι μάλλον κοινός τόπος για πάρα πολλούς ανθρώπους: μπορεί να ανησυχούν για την κλιματική αλλαγή και την περιβαλλοντική καταστροφή, να αγχώνονται ότι «κάτι πρέπει να κάνουμε», να μαζεύουν τα σκουπίδια τους για ανακύκλωση κοκ, αλλά την ίδια στιγμή συμφωνούν ότι χρειαζόμαστε επενδύσεις, εξορύξεις, δρόμους, εμπορικά κέντρα κοκ. Γιατί αυτή η αντίφαση είναι τόσο αποδεκτή;

Πιστεύω ότι –μεταξύ άλλων– φταίνε κι οι ιδέες που κυριάρχησαν στην οικολογία τις τελευταίες δεκαετίες. Και με αυτό δεν εννοώ ότι πρέπει να κυριαρχήσουν κάποιες άλλες ιδέες, αλλά, αντίθετα, ότι πρέπει να προσπαθούμε συνεχώς να ξεφορτωνόμαστε όλες τις «ιδέες». Εξηγούμαι, πολύ χοντρικά.

Η κυρίαρχη οικολογική σκέψη είναι πολύ επιρρεπής σε αυτό που η ίδια αποκαλεί «ολιστικές αντιλήψεις». Για παράδειγμα, να βρούμε ένα νέο τρόπο αρμονικής συνύπαρξης με τη φύση, ένα νέο μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης, να προστατεύσουμε τη φυσική ισορροπία κοκ. Αντιλήψεις δηλαδή που επιδιώκουν να συλλαμβάνουν με τη μία το σύνολο των φυσικών και κοινωνικών διαδικασιών. Είναι επίσης πολύ συνηθισμένη στο να χρησιμοποιεί το πρώτο πληθυντικό, «εμείς», οι «άνθρωποι» ή, ακόμα πιο αφηρημένα, ο «άνθρωπος», ως μια φαντασιακή ενότητα που παρατάσσεται απέναντι σε μία άλλη φαντασιακή, ανιστορική ενότητα, τη «φύση».

Οι συνήθειες αυτές μάλιστα αφορούν τόσο τις πιο συντηρητικές εκδοχές της οικολογίας, ας πούμε σχηματικά την αειφορία — δηλαδή την προσπάθεια συμβιβασμού της κεφαλαιοκρατικής ανάπτυξης με τη διατήρηση της φύσης, όσο και τις πιο ριζοσπαστικές, αυτές δηλαδή της κοινωνικής οικολογίας, της βαθιάς οικολογίας ή, προσφάτως, της αποανάπτυξης. Ειδικά η δεύτερη πλευρά θα έλεγα, αρέσκεται πολύ στο να σχεδιάζει ένα αρμονικό μέλλον της ανθρωπότητας, μέσα σε αυτάρκεις συνεργατικές κοινότητες. Και στις δύο εκδοχές, οι ιδεολογικές διαφυγές μας απαλλάσσουν από τον κόπο να ασχοληθούμε με τα συγκεκριμένα ζητήματα που τίθενται μπροστά μας, όπως η κλιματική κρίση και η ενεργειακή μετάβαση.

Τι λέει για παράδειγμα η οικολογία για την κλιματική κρίση: με μια φράση, χιλιάδες φορές ειπωμένη, λέει «να ακούσουμε τους επιστήμονες». Και οι επιστήμονες με τη σειρά τους μας λένε, πάνω-κάτω, ότι αν η θερμοκρασία αυξηθεί πάνω από 1,5ο ή 2ο C, τότε θα έχουμε απρόβλεπτες αλλαγές. Με το κύρος της επιστήμης, αυτά τα νούμερα, αυτά τα *όρια* (τα οποία παρεμπιπτόντως, όπως εξηγήσαμε παραπάνω, είναι μάλλον απίθανο να μην ξεπεραστούν), αποκτούν μια μαγική δύναμη στα μάτια της κοινωνίας. Ναι, να ακούσουμε τους επιστήμονες και να μην ξεπεράσουμε τους 1,5ο C.

Οι επιστήμονες όμως δεν μπορούν να πουν πώς θα γίνει αυτό. Αν πρέπει να γίνει με μια βίαιη απολιγνιτοποίηση ή με μια οριζόντια απαγόρευση νέων εξορύξεων. Αν πρέπει να γίνει με ανάπτυξη αυτών ή των άλλων ΑΠΕ, ή με εκτεταμένη αναδάσωση. Δεν είναι δουλειά τους. Αυτά, είναι κοινωνικές αποφάσεις ή, για την ακρίβεια, αποτέλεσμα κοινωνικών και πολιτικών συγκρούσεων. Αυτές ακριβώς οι συγκρούσεις όμως, χάνονται, συσκοτίζονται κάτω από τη μαγική δύναμη τέτοιων

τεχνοκρατικών όρων, όπως είναι τα φυσικά όρια ή κάτω από αφηρημένες ιδεολογίες, όπως αυτές που αναφέρθηκαν λίγο παραπάνω.

Με δυο λόγια, ισχυρίζομαι ότι η κυριαρχία κάποιων ιδεών στην οικολογία, όπως είναι η αειφορία, η σταθερότητα, η βιοποικιλότητα, η αρμονία, τα φυσικά όρια, η ποσοτικοποίηση (ή η αντίστροφη ποσοτικοποίηση στην εκδοχή της αποανάπτυξης), απομακρύνουν την οικολογία από τα συγκεκριμένα προβλήματα, τις συγκεκριμένες αντιθέσεις, τις συγκεκριμένες συγκρούσεις. Αυτό το ιδεολογικό πλαίσιο καθιστά πιο εύκολο και για τα κόμματα εξουσίας να είναι πρωτοπόρα στον «κοινό, πανανθρώπινο» αγώνα ενάντια στην κλιματική αλλαγή, να ξεσπαθώνουν στο βήμα του ΟΗΕ, να υπογράφουν στο Παρίσι και την ίδια στιγμή να σκάβουν στο Ιόνιο. Άλλο το ένα, άλλο το άλλο.

Τέλος, όσον αφορά τα ανταγωνιστικά κόμματα: νομίζω ότι το καθήκον τους δεν είναι να αναπαράγουν τα ίδια στερεότυπα, με στόχο να αποκαλύψουν την υποκρισία της κυρίαρχης τάξης ή τις ευθύνες του κεφαλαίου. Καθήκον τους είναι, λέω, να πάρουν μολύβι και χαρτί και να λύσουν τη δύσκολη εξίσωση της ενεργειακής μετάβασης. Να πουν πόσος λιγνίτη και για πόσο, πόσες ΑΠΕ, πού και πώς, πόση εξοικονόμηση και πόση αύξηση κατανάλωσης για τους φτωχούς, πόσο εξηλεκτρισμό και πόσο πρασίνισμα της γης. Θα ανακαλύψουν έτσι ότι δεν υπάρχει καμία μαγική, εύκολη, προφανής λύση, χωρίς άλυτες αντιφάσεις. Θα ανακαλύψουν όμως επίσης ότι η ενεργειακή μετάβαση σήμερα, με την επιτακτικότητά της, αποτελεί το ιδανικό πεδίο διατύπωσης ενός μεταβατικού προγράμματος, καθώς προϋποθέτει έναν κεντρικό σχεδιασμό, μια ισχυρή κυβέρνηση και μία τεράστια, ασύγκριτη με ό,τι έχουμε δει ως τώρα, δημόσια επένδυση.

Από αυτό τον δρόμο, η κλιματική κρίση μπορεί να πάψει να αποτελεί επίδικο ευαισθητοποίησης και να γίνει σημείο συνάντησης οικολογικών και ταξικών αιτημάτων. Παραδόξως, ο μόνος που πειραματίστηκε ως τώρα σε αυτό τον δρόμο, είναι ο Μπέρνι Σάντερς, κάτι που δεν τιμά την υπόλοιπη αριστερά του πλανήτη. Ειδικά το κομμάτι της που αυτοπροσδιορίζεται ως πιο ριζοσπαστικό από τον Μπέρνι.